

Hallintovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 20 ja 21 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain 20 ja 21 §:n väliaikaisesta muuttamisesta (HE 28/2024 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 25/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Tiina Järvinen, sisäministeriö
- budjettineuvos Lauri Taro, valtiovarainministeriö
- johtava asiantuntija Juha-Pekka Suomi, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Ritva Liukonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Sandra Mitts, Maahanmuuttovirasto
- toiminnanjohtaja Pia Lindfors, Pakolaisneuvonta ry
- lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- oikeusministeriö
- Poliisihallitus
- keskusrikospoliisi
- Joutsenon vastaanottokeskus
- Kansaneläkelaitos
- Suomen Kuntaliitto
- Helsingin kaupunki
- Pirkanmaan hyvinvointialue
- Kotokunta Oy

Valiokunnan mietintö HaVM 12/2024 vp

- Amnesty International, Suomen osasto ry
- Lastensuojelun Keskusliitto ry
- SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- Suomen Punainen Risti
- Ukrainalaisten yhdistys Suomessa ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettua lakia väliaikaisesti.

Esityksen mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntaa, myönnettävän vastaanottorahan ja käyttörahan nykyistä kansaneläkeindeksillä tarkistettua määrää pienennettäisiin välttämättömänä toimeentulotukena myönnettävien toimeentulotuen laskennallisten ravintomenojen määrän tasolle. Mainittua tukea myönnetään välttämättömän toimeentulon ja huolenpidon turvaamiseksi esimerkiksi tilapäisesti Suomessa oleskeleville. Tukea myönnetään myös ilman laillista oleskelulupaa maassa oleskeleville. Esityksessä ei määritellä vastaanottorahaa saavan asiakkaan ihmisarvoisen elämän edellytysten vähimmäistasoa.

Vastaanottorahan määrä arvioidaan uudelleen keväällä 2024 käynnistyvän vastaanottolain uudistamishankkeen aikana, jolloin vastaanottoraha pienennetään perustuslain ja vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin.

Esitys liittyy valtion vuoden 2024 lisätalousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisemman pian. Laki olisi voimassa 31.12.2025 asti.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksessä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011, jäljempänä vastaanottolaki) 20 ja 21 §:n väliaikaisesta muuttamisesta ehdotetaan pienennettävän vastaanottorahaa ja käyttörahaa, joita myönnetään kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntaa. Kyse on väliaikaisesti, 31.12.2025 asti, voimassa olevasta laista.

Vastaanottorahaa myönnetään ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi, jos henkilö on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, muista tuloistaan tai varoistaan, itseensä nähden elatusvelvollisen huolenpidolla tai muulla tavalla. Vastaanottorahaa myönnetään kansainvälistä suojelua hakevalle ja tilapäistä suojelua saavalle sekä ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntalaisia tarkoitettua

Valiokunnan mietintö HaVM 12/2024 vp

kotikuntaa Suomessa. Ilman huoltajaa olevalle lapselle myönnetään vastaanottorahan sijasta käyttörahaa, jos hän majoittuu vastaanottokeskuksessa, joka tarjoaa täyden ylläpidon.

Esityksen taustalla on pääministeri Orpon hallitusohjelman kirjaus vastaanottorahan pienentämisestä perustuslain ja vastaanottodirektiivin sallimaan minimiin (kohta 10.3). Esityksellä haetaan säästöjä julkisen talouden tasapainottamiseksi ja se liittyy vuoden 2024 toiseen lisätalousarvioon. Vastaanottorahan määrää on tarkoitus arvioida uudelleen vuonna 2024 käynnistyvän vastaanottolain uudistamishankkeen aikana.

Esityksen tavoitteena on lisäksi nopeuttaa sellaisten tilapäistä suojelua saavien henkilöiden kunnan siirtymistä, joilla on mahdollisuus hakea kotikuntaa. Vastaanottokeskuksen asiakkaan oleskelu Suomessa on tilapäistä ja vastaanottokeskuksessa vietetyn ajan on tarkoitus olla lyhyt. Myös vastaanottoraha on suunniteltu etuudeksi, jolla henkilön toimeentulo turvataan ainoastaan lyhytaikaisesti.

Perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 25/2024 vp). Perustuslakivaliokunta esittää, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä vain, jos valiokunnan täydentävää vastaanottorahaa koskevasta sääntelystä tekemä valtiosääntöoikeudellinen huomautus otetaan asianmukaisesti huomioon. Hallintovaliokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomioin ja muutosehdotuksin.

Vastaanottorahan perusosan riittävyys

Esityksessä ehdotetaan, että yksin asuvalle myönnettävän vastaanottorahan perusosa lasketaan 348 eurosta 300 euroon. Ateriat tarjoavassa vastaanottokeskuksessa vastaanottorahan määrä alenee 102 eurosta 88 euroon. Muilla 18 vuotta täyttäneillä vastaanottorahan perusosan määrä alenee 294 eurosta 254 euroon ja ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 84 eurosta 72 euroon.

Vastaanottorahan perusosan tulee ravintomenojen lisäksi kattaa vaatemenot, vähäiset terveydenhuoltomenot, paikallisliikenteen ja puhelimen käytöstä aiheutuvat menot ja vastaavat muut henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot. Hallituksen esityksessä on perusosan arvioinnin yhtenä suuntaa antavana mittarina käytetty viitebudjetteja, jotka heijastavat ihmisarvoisen elämän edellyttämää kulutustasoa (2.9. Viitebudjetit, s. 23). Esimerkiksi viitebudjetin mukaan vastaanottorahan määrä olisi vastaanottorahan perusosan pienentämisen ja indeksijäädädyksen jälkeen edelleen riittävä terveellisestä ruoasta syntyviin kustannuksiin. Ravintomenojen jälkeen muihin vastaanottorahalla katettaviin menoihin jäljelle jäävä euromäärä on viitebudjetin mukaan suurempi kuin, jos vastaanottorahan määrää verrataan ainoastaan välttämättömänä toimeentulotukena myönnettävien laskennallisten ravintomenojen määrään. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan vastaanottoraha tarjoaa myös enemmän liikkumavaraa kuin välttämätön toimeentulotuki, koska vastaanottoraha maksetaan kuukaudeksi kerrallaan. Lisäksi vastaanottojärjestelmässä vastaanottopalveluiden avulla vastataan erikseen niiden henkilöiden tarpeisiin, joilla on haavoittuvasta asemasta johtuvia erityisiä tarpeita.

Valiokunnan mietintö HaVM 12/2024 vp

Valiokunta toteaa, että vastaanottorahan riittävyttä ei kuitenkaan voida suoraan verrata toimeentulotuen perusosan riittävyteen, koska toimeentulotuen perusosaan sisältyviä menoja katetaan vastaanottojärjestelmässä myös aineellisina hyödykkeinä annettavalla osuudella.

Valiokunta toteaa myös selvyiden vuoksi, että ehdotus ei muuta hyödykkeinä annettavan tuen määrää. Ehdotettu sääntely ei myöskään vaikuta vastaanottokeskuksen asiakkaan oikeuteen saada muita vastaanottopalveluita, joihin kuuluu vastaanottorahan ja aineellisten hyödykkeiden lisäksi muun muassa majoitus, sosiaali- ja terveystalvet sekä täydentävä vastaanottoraha silloin, kun sen arvioidaan olevan yksilöllisestä syystä tarpeen. Vastaanottolain 14 §:n mukaan vastaanottopalveluja annetaan kaikille kansainvälistä suojelua hakeville ja tilapäistä suojelua saaville. Henkilöllä on vastaanottolain nojalla subjektiivinen oikeus vastaanottopalveluihin, joiden tehtävänä on vastaanottolain 1 §:n mukaisesti turvata henkilön toimeentulo ja huolenpito. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan vastaanottolakia sovellettaessa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen etuun ja otetaan huomioon erityistarpeet, jotka johtuvat henkilön haavoittuvasta asemasta.

Täydentävän vastaanottorahan myöntämisen edellytykset

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan (PeVL 25/2024 vp), että perustuslain 19 §:n 1 momentissa asetettuja vaatimuksia ei täyty sellainen järjestelmä, jossa perusoikeussäännöksen mukainen oikeus turvattaisiin pelkästään tai viime kädessä vain viranomaisen laissa oikeudellisesti sitomattoman harkintavallan käytön perusteella. Koska yksilön oikeuksien perusteista on perustuslain 80 §:n 1 momentin mukaan säädettävä lailla, ja julkisen vallan käytön tulee olla aina palautettavissa eduskunnan säätämässä laissa olevaan toimivaltaperusteeseen (HE 1/1998 vp, s. 74), myös oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon edellyttää tällaisten perusteiden laintasoista sääntelyä. Lailla säätämiseen taas kohdistuu yleinen vaatimus lain täsmällisyydestä ja tarkkuudesta (ks. esim. PeVL 10/2016 vp, s. 3).

Perustuslakivaliokunta pitää lausunnossaan ongelmallisena sitä, että vastaanottolain 19 §:n sääntely täydentävän vastaanottorahan suhteesta vastaanottorahan perusosaan ja vastaanottolain myöntämisedellytyksistä on voinut jäädä epäselväksi. Hallintovaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä ei esitetä tässä suhteessa minkäänlaista muutosta.

Perustuslakivaliokunnan mukaan täydentävää vastaanottorahaa koskevaa sääntelyä on kuitenkin välttämätöntä selventää niin, että laista käy yksiselitteisesti ilmi tuen myöntämisen ja myöntämisen edellytysten oikeusharkintaisuus ja se, että vastaanottolain 19 §:n 1 momentin säännös ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamisesta ja itsenäisen selviytymisen edistämisestä koskee myös täydentävää vastaanottorahaa.

Hallintovaliokunta toteaa, että vastaanottolain 19 §:n 1 momentin mukaan vastaanottorahaa myönnetään, jos henkilö on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, muista tuloistaan ja varoistaan, itseensä nähden elatusvelvollisen huolenpidolla tai muulla tavalla. Tämä 1 momentin edellytys kattaa myös 3 momentin tarkoittaman täydentävän vastaanottorahan. Lain mukaan vastaanottorahaa hakevan ja hänen perheensä tulot ja varat otetaan huomioon vastaanottorahaa myönnettäessä toimeentulotukilaisissa säädetyllä tavalla. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan käytännössä oikeus vastaanottorahaan ratkaistaan tekemällä toimeentulotukilain 13

Valiokunnan mietintö HaVM 12/2024 vp

§:n mukainen laskelma vastaanottorahassa huomioitavista tuloista, varoista ja menoista. Vastaanottorahan perusosa myönnetään kaikille hakijoille, jotka täyttävät nämä edellytykset. Täydentävää vastaanottorahaa myönnetään sen sijaan henkilön tai perheen erityistä tarpeista tai olosuhteista johtuviin tarpeelliseksi harkittuihin menoihin. Myönnettävän tuen määrä määräytyy tapauskohtaisesti hakijan esittämien yksilöllisten tarpeiden mukaan. Täydentävää vastaanottorahaa hakevan on osoitettava täydentävän vastaanottorahan tarpeellisuus ja toimitettava olennaiset tiedot vastaanottokeskukseen hakemuksen käsittelemistä varten. Täydentävää vastaanottorahaa koskevan hallintopäätöksen tekee vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä tai sosiaalihoaja esitettyihin tietoihin perustuen. Heidän tulee täyttää sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) mukaiset vaatimukset. Vastaanottolain 4 §:n 1 mom. mukaan laissa tarkoitettujen asioiden käsittelyssä noudatetaan hallintolakia (434/2003) ja muutoksenhakuasioissa oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia (808/2019), jollei laissa erikseen toisin säädetä. Täydentävän vastaanottorahan päätöstä tehtäessä käytetään edellä mainitun laskelman ohella, yksilöllistä harkintaa sen arvioimiseksi, onko tuki ja miksi tarpeellista ja kuinka paljon tukea myönnetään.

Täydentävän vastaanottorahan myöntämiseen ja myöntämisedellytyksiin liittyy osin epäselvyyksiä. Vastaanottolain 1 §:n mukaan vastaanottolain tehtävänä on turvata hakijan toimeentulo ja huolenpito. Vastaanottorahan perusosa kattaa henkilön jokapäiväiseen elämään ja toimeentuloon kuuluvat menot. Osa vastaanottokeskuksen asiakkaalle antamasta aineellisesta tuesta muodostuu rahana annettavan osuuden lisäksi vastaanoton hyödykkeistä. Täydentävää vastaanottorahaa ei ole tarkoitettu myönnettäväksi vastaanottorahan perusosalla katettavaksi tarkoitettuihin arjen menoihin. Vastaanottolain mukainen velvollisuus turvata henkilön toimeentulo ja huolenpito sekä täydentävää vastaanottorahaa koskeva rajausta ovat saattaneet vaikeuttaa lain tulkintaa ja yhdenmukaista toimeenpanoa käytännön tasolla erityisesti silloin, kun henkilölle myönnettävä vastaanottorahan perusosa ei yksittäisessä tapauksessa ole ollut riittävä turvaamaan henkilön ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätöntä toimeentuloa ja edistämään itsenäistä selviytymistä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan käytännössä henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena on pidetty esimerkiksi pitkäaikaista vastaanottorahan varassa elämistä, pitkäaikaista tai vaikeaa sairautta tai lasten tarpeista aiheutuvia menoja ja muita näihin verrattavia olosuhteita tai tarpeita. Esimerkiksi täydentävää vastaanottorahaa on voitu myöntää viranomaiskäynteihin liittyviin välttämättömiin matkakuluihin tai oppivelvollisuusiän ylittäneelle vastaanottokeskuksen ulkopuolisiin koulutusohjelmiin osallistumisesta aiheutuviin kustannuksiin. Menot voivat olla kertaluonteisia tiettyyn elämäntapahtumaan liittyviä tai säännöllisiä, kuten pitkäaikaisen sairauden aiheuttamat asiakkaan itsenäistä selviytymistä tukevat kustannukset. Täydentävän vastaanottorahan tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta, hyvinvointia ja itsenäistä suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja estää tilanteen huomattavaa heikkenemistä.

Hallintovaliokunta ehdottaa, että tässä yhteydessä muutetaan hallituksen esitykseen sisällyttämättä täydentävää vastaanottorahaa koskevaa vastaanottolain 19 §:n 3 momenttia. Valiokunta ehdottaa momentin selventämistä siten, että jatkossakin voidaan varmistaa, ettei henkilön oikeus ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jatkossa täydentävää vastaanottorahaa voidaan myöntää myös vastaanottorahan perusosalla katettavaksi tarkoitettuihin arjen menoihin. Toisaalta valiokunta korostaa sitä, että henkilön toiminta, jossa vastaanottorahan perusosa on käytetty muuhun kuin

Valiokunnan mietintö HaVM 12/2024 vp

vastaanottolain 19 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin menoihin, ei lähtökohtaisesti voi oikeuttaa täydentävään vastaanottorahaan. Valiokunta haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että myönnettävän tuen määrä määräytyy edelleen tapauskohtaisesti hakijan esittämien yksilöllisten tarpeiden mukaan ja harkintaan perustuva menettely täydentävää vastaanottorahaa haettaessa pysyy samana. Hallintovaliokunta tähdentää, että mikäli hakija hakee täydentävää vastaanottorahaa siksi, että vastaanottorahan perusosa ei ole ollut riittävä kattamaan kuukausittaisia arjen menoja, tulee vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijän tai sosiaalihoajaajan selvittää, miksi henkilön rahat ovat loppuneet. Mikäli henkilöllä on perusteltu syy varattomuuteen, voidaan täydentävää vastaanottorahaa myöntää myös vastaanottorahan perusosalla katettaviin menoihin. Mikäli tällaista syytä ei ole, eikä selvittämisestä huolimatta syytä saada selville, tulee vastaanottokeskuksen ainakin tällaisessa tilanteessa turvata ainoastaan henkilön perustarpeet esimerkiksi antamalla hakijalle peruselintarvikkeita. Tilanteessa tulee kuitenkin huolehtia erityisesti lasten erityistarpeiden turvaamisesta.

Lapsen edun toteutuminen

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että täydentävää vastaanottorahaa koskevan sääntelyn selventäminen on välttämätöntä myös lapsen oikeuksien sääntelylle perustuslain 80 §:ssä asetetun lakitasoisuuden vaatimuksen vuoksi. Perustuslakivaliokunta on todennut, että lapsen edun ja oikeuksien toteutumisesta on huolehdittava täysimääräisesti. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Perustuslakivaliokunta korostaa myös sääntelyn asianmukaista soveltamista lapsen edun ja oikeuksien kannalta. Hallintovaliokunta toteaa, että viranomaisilla on jo nyt voimassa olevan vastaanottolain 5-6 §:n ja 38 b §:n 3 momentin mukaan velvollisuus kiinnittää huomiota lapsen etuun ja oikeuksiin.

Vastaanottorahan pienentämisen ja indeksijäädytyksen yhteisvaikutus

Hallituksen esityksestä ilmenee, että vuoden 2024 alussa voimaan tullut eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024—2027 annettu laki (1296/2023), jäädyttää vastaanottorahan ja käyttörahan määrän vuoden 2023 tasolle. Esityksessä on arvioitu vastaanottorahan pienentämisen ja indeksijäädytyksen yhteisvaikutuksia. Esitys on myös annettu väliaikaisena, jotta voidaan varmistaa, ettei vastaanottorahan perusosan määrä laske vastaanottorahaan kohdistuvan indeksijäädytyksen vaikutuksesta välttämättömänä toimeentulotukena myönnettävien laskennallisten ravintomenojen määrän alle. Valiokunta toteaa, että esityksessä on varmistettu, että tämä toteutuu kaikkien asiakasryhmien osalta. Lisäksi esityksessä on huomioitu lasten asema ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien yksinhuoltajaperheiden tilanne pienentämällä vastaanottorahaa heidän kohdallaan suhteessa vähemmän kuin muilta ja säätämällä lapsille ikäryhmäkohtaiset vastaanottorahan perusosat.

Hallintovaliokunta katsoo, että täydentävän vastaanottorahan sääntelyn täsmentäminen edellä kuvatulla tavalla pienentää esityksen mahdollisia negatiivisia vaikutuksia ja tukee erityisesti lasten ja haavoittuvassa asemassa olevien hakijoiden toimeentuloa ja hyvinvointia. Valiokunta pitää

Valiokunnan mietintö HaVM 12/2024 vp

tärkeänä, että vastaanottorahan pienentämisen ja indeksijäädytyksen yhteisvaikutuksia seurataan vuosien 2024—2025 aikana.

Lain voimaantulo

Vastaanottorahapäätökset tehdään lähtökohtaisesti kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Hallintovaliokunnan saaman selvityksen mukaan kesäkuun 2024 alussa on mahdollisesti tehty päätöksiä, jotka koskevat kesä-elokuun vastaanottorahaa. Lain toimeenpano sisältää asiakkaiden tiedottamisen, päätösten korjaamisen sekä vastaanottorahan maksamisen. Valiokunta toteaa, että lain täytäntöönpanolle on varattava riittävä aika.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

19 §. Vastaanottoraha. (Uusi). Vastanottolain 19 §:n 3 momentissa säädetään täydentävästä vastaanottorahasta. Voimassa olevan lain mukaan täydentävä vastaanottoraha kattaa henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat tarpeelliseksi harkitut menot. Edellä yleisperusteluissa todetun perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisen huomautuksen johdosta hallintovaliokunta ehdottaa, että tässä yhteydessä muutetaan hallituksen esitykseen sisällymätöntä 19 §:n 3 momenttia siten, että "täydentävä vastaanottoraha kattaa" muutetaan muotoon "täydentävää vastaanottorahaa myönnetään". Lisäksi valiokunta ehdottaa, että täydentävän vastaanottorahan myöntämisedellytyksiä täsmennetään siten, että täydentävää vastaanottorahaa myönnettäessä otetaan huomioon tarpeellisen suuruusina henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuvat, ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi tarpeelliseksi harkitut menot.

Johtolause ja lain nimike.

Valiokunnan ehdottamien muutosten vuoksi myös johtolausetta ja lain nimikettä on tarpeen muuttaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Hallintovaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 28/2024 vp sisältyvän lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain ~~20 ja 21 §:n~~ väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan väliaikaisesti kansainvälisestä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 19 §:n 3 momentti, 20 §:n 2 momentti ja 21 §:n 2 momentti seuraavasti:

19 § (Uusi)

Vastaanottoraha

Täydentävää vastaanottorahaa myönnetään hakijan tai hänen perheensä erityisistä tarpeista tai olosuhteista johtuviin, ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi tarpeellisiksi harkittuihin menoihin.

20 §

Vastaanottorahan määrä

Vastaanottorahan perusosa kuukautta kohti on:

- 1) yksin asuvalla 300 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 88 euroa;
- 2) muulla kuin 1 kohdassa tarkoitettulla 18 vuotta täyttäneellä 254 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 72 euroa;
- 3) perheensä kanssa asuvalla 10–17-vuotiaalla lapsella 210 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 60 euroa;
- 4) perheensä kanssa asuvalla alle 10-vuotiaalla lapsella 191 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 57 euroa;
- 5) yksinhuoltajalla 336 euroa, ateriapalvelut tarjoavassa vastaanottokeskuksessa 97 euroa.

Valiokunnan mietintö HaVM 12/2024 vp

21 §

Käyttöraha

Ilman huoltajaa olevan alle 16-vuotiaan lapsen käyttöraha kuukautta kohti on 26 euroa ja 16 vuotta täyttäneen 47 euroa. Käyttöraha voi olla myös tätä pienempi, jos se on perusteltua lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 ja on voimassa 31 päivään joulukuuta 2025.

Helsingissä 13.6.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Mauri Peltokangas ps
varapuheenjohtaja Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Otto Andersson r
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Juha Hänninen kok
jäsen Mari Kaunistola kok
jäsen Rami Lehtinen ps
jäsen Laura Meriluoto vas
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Saku Nikkanen sd
jäsen Eemeli Peltonen sd
jäsen Hanna Räsänen kesk
jäsen Paula Werning sd
jäsen Joakim Vigelius ps
jäsen Ben Zyskowicz kok
varajäsen Timo Mehtälä kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

istuntoasiainneuvos Sanna Helopuro

Valiokunnan mietintö HaVM 12/2024 vp Vastalause

Vastalause

Perustelut

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annettua lakia väliaikaisesti. Esityksessä ehdotetaan pienenettävän vastaanottorahaa ja käyttörahaa, joita myönnetään kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja ihmiskaupan uhrille, jolla ei ole kotikuntaa. Hallintovaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin, että vastaanottorahan perusosan suuruus on nykyisin noin 59 prosenttia toimeentulotuen perusosan määrästä, ja hallituksen esityksen mukainen alennettu vastaanottorahan perusosan suuruus olisi jatkossa 49 prosenttia toimeentulotuen perusosan määrästä.

Pidämme kohtuuttomana hallituksen esityksen mukaista vastaanottorahan leikkausta ennen kaikkea siksi, että hallitus on jo päättänyt myös vastaanottorahaan kohdistuvasta indeksijäädytyksestä. Vastaanottorahan leikkaus ja indeksijäädytys voivat yhdessä johtaa seurauksiin, joiden tuloksena hallituksen esityksen kielteiset vaikutukset ylittävät mahdolliset säästöt. Hallintovaliokunnan useissa asiantuntijalausunnoissa onkin tuotu esiin, että hallituksen esityksen vaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi. Erityisen suurena riskinä on, että hallituksen esitys vain heikentää jo valmiiksi heikossa asemassa olevien ihmisten tilannetta entisestään.

Esityksen ongelmat eivät poistu valiokuntakäsittelyssä tehdyillä muutoksilla, joilla leikkausta paikataan täydentämällä täydentävän vastaanottorahan myöntämisedellytyksiä koskevaa sääntelyä. Sen sijaan muutokset tulevat merkittävästi lisäämään byrokratiaa, lisäämään ja vaikeuttamaan etuuden myöntäjien työtä ja lisäämään tuen saajien aseman epävarmuutta.

Esityksen tavoitteena todetaan olevan myös sellaisten tilapäistä suojelua saavien henkilöiden kuntaan siirtymisen nopeuttamista, joilla olisi mahdollisuus kotikuntaa hakea. Kotikunnan hakemiseen tulisi kuitenkin ohjata muilla keinoin kuin leikkaamalla kaikkien kansainvälistä suojelua hakevien, tilapäistä suojelua saavien ja ihmiskaupan uhrille myönnettävää vastaanottorahaa.

Esitys kohdistuu tällä hetkellä erityisesti Venäjän hyökkäyssotaa pakeneviin ukrainalaisiin. Tammiukuun 2024 alussa vastaanottojärjestelmän asiakkaista 79 prosenttia oli ukrainalaisia. Tilapäisen suojelun saajien lisäksi vastaanottorahaa saavat turvapaikanhakijat sekä ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmässä olevat ja heidän alaikäiset lapsensa, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa. Esityksellä heikennetään myös ilman huoltajaa Suomeen tulleille lapsille maksettavaa käyttörahaa. Vastaanottojärjestelmän asiakkaista 24 prosenttia on lapsia.

Riippuvuutta vastaanottorahasta ei voida varsinaisesti pitää kestoaltaan lyhyenä ja väliaikaisena, sillä turvapaikkahakuprosessit kestävät kuukausia ja jopa vuosia. Esimerkiksi ukrainalaiset voivat pääsääntöisesti hakeutua kotikuntaan vuoden Suomessa oleskelun jälkeen, mihin saakka he ovat vastaanottopalveluiden asiakkaita.

Hallituksen esityksellä pyritään valtiontalouden säästöjen lisäksi vähentämään Suomen turvapaikka- ja vastaanottojärjestelmän houkuttelevuutta. Sisäministeriön hallintovaliokunnalle toi-

Valiokunnan mietintö HaVM 12/2024 vp
Vastalause

mittaman vastineen mukaan vastaanottorahan määrän vaikutuksesta perusteettomasti kansainvälistä suojelua hakevien määrään ei kuitenkaan ole todennettua tietoa. Vaikuttaakin siltä, että hallituksen esityksellä ei tulla tosiasiallisesti saavuttamaan säästöjä hallituksen tavoittelemassa laajuudessa eikä vähentämään vastaanottojärjestelmän houkuttelevuutta. Hallituksen esitystä on erityisesti vaikea pitää sosiaalisesti kestävästä tai kannatettavana.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 13.6.2024

Eemeli Peltonen sd
Eveliina Heinäluoma sd
Saku Nikkanen sd
Paula Werning sd
Laura Meriluoto vas